Ir. W. D. J. Tuinzing / **Vooruitzichten van de griendcultuur** (I) [1])

Rijkslandbouwconsulent voor griendhout en riet

Van tal van houtsoorten kennen we hakhout: hout dat geregeld bij de grond wordt afgehakt. De oppervlakte hakhout neemt voortdurend af. Steeds meer zal het beeld hiervan uit het landschap verdwijnen. Op menige plaats zijn gelukkig nog voorbeelden van hakhout te vinden. Een daarvan is het wilgenhakhout, beter bekend onder de naam van griendhout. Onze grienden brengen het voort. Wie in bijzonderheden wil treden, maakt onderscheid tussen snijgrienden en hakgrienden. Bij de eerste gaat het om de oogst van nog maar een- of tweejarig hout en dit wordt afgesneden. Gezien de zwaarte van het hout van de laatste scheidt men het gewas van de struik door afhakken. Snij- en hakgrienden komen zowel binnen als buiten onze dijken voor. Griendhout groeit echter slechts daar, waar het water zoet is. Buitendijkse grienden moet men vooral zoeken in de Biesbosch, een gebied, waar ingrijpende wijzigingen in de beweging van het water op til zijn. Men zal niet nalaten een waarlijk grote opruiming onder deze grienden te houden, zodra de nieuwe toestand is ingetreden. Als in het onderstaande van grienden wordt gesproken, zijn het binnendijkse hakgrienden.

Onze grienden zijn veelal oud, tientallen jaren oud. De meeste zal men nog voor de eerste wereldoorlog hebben gesticht. Daarna is er weinig meer van het aanleggen van grienden gekomen: het was niet meer het voordelige bezit van voorheen. In de jaren dertig, alsmede na 1945, zijn er vele gerooid. Andere heeft men vooral met populieren beplant en hieronder gaat het griendhout in de loop van tien, vijftien jaar te gronde.

Griendhout is een gewas van de klei. Op de zwaarst denkbare klei - onze veelbesproken komklei - hoort het thuis. Op zandgrond of lemige zandgrond kennen we het vrijwel uitsluitend als onderteelt van peppels. De aanleg van grienden in onafzienbare en weinig bewoonde komkleigebieden dagtekent uit de tijd, dat aan ontwatering en ontsluiting heel veel ontbrak. Uit een tijd, dat de technische hulpmiddelen nog uiterst beperkt waren. De grond behoorde ten dele toe aan eigenaren die elders woonden. Met menig laag en afgelegen perceel grasland waren zij blijven zitten. Pogingen om van deze nimmer bemeste hooilanden topgras en naweide kwijt te raken, hadden vaak weinig succes. Men zag dan ook om naar een betere bestemming ervan en is tot de teelt van griendhout overgegaan. Destijds heeft men hierin een uitstekende geldbelegging gevonden, die tevens het belang van de jacht diende. Overigens was er weinig veranderd. Een opzichter vormde de schakel tussen griendteler en degene die voor het onderhoud van zijn bezit zorgde. De notaris die tevoren de topgrasverpachtingen had geregeld, werd nu de verkoop van teenhout en van griendhout op struik toevertrouwd. Deze publieke verkopingen hebben weliswaar veel van hun betekenis en luister verloren, maar op menige plaats worden ze nog gehouden.

De opkomst van nijverheid, handel en verkeer heeft een toenemende behoefte aan manden en vaten voor alle mogelijke waren betekend. Het teenhout dat het eenjarige griendgewas bij dunning opleverde, diende de mandenmaker tot grondstof. Teneinde stokken van uiteenlopende lengte en dikte te verkrijgen, liet men het gewas telkens drie of vier jaar oud worden. Het waren tijden, waarin de griendhakker aan de snoeipaal tien, twaalf verschillende artikelen om zich heen verzamelde: stoelenhout in diverse sorteringen voor de terrasstoeltjes, hoepelstokken in tal van afmetingen voor de hoepelmakerij en naderhand ook bonenstaken voor de tuinderij. Het afval, uit toppen en zijtakken bestaande, betekende brandstof voor bakker en veehouder, of vond als rijshout zijn weg naar de waterbouwkundige werken.

Het is met grienden als met bossen: men sticht ze voor jaren. Voor grienden geldt nog deze bijzonderheid dat geregeld oogsten vereist is. Dit niet alleen terwille van de bruikbaarheid van het hout, maar evenzeer tot behoud van de griend. Hoe veelzijdiger de bestemming die het gewas kan krijgen, des te groter de kans dat het telkens weer een afnemer vindt. Jaren lang heeft de koper op struik voldoende spreiding van het risico gekend, zodat een gezonde toestand in de griendcultuur kon heersen. Het zijn jaren geweest, waarin deze teelt direct en indirect tallozen werk heeft geboden. Voor de welvaart van een land als het onze heeft zij grote betekenis gehad, hoe misdeeld de griendstreken in landbouwkundig opzicht in die dagen ook geweest mogen zijn.

Het kenmerk van de griendcultuur zovele handen werk te geven bij aanleg en onderhoud, alsmede bij de oogst en bovenal bij de verwerking van het hout, is inmiddels van een verdienste in een nadeel veranderd. Het is deze teelt in haar oorspronkelijke opzet zelfs noodlottig geworden. Technische vooruitgang op allerlei gebied heeft haar geleidelijk aan van haar voornaamste steunpunten beroofd. Ook uit landbouwkundig oogpunt gezien, is de taak van de griendcultuur geëindigd. Er zijn geen landerijen meer, voor het gebruik waarvan de liefhebbers ontbreken. En wat de grienden zelf betreft: deze eens zo lage en afgelegen percelen gaan grif in handen van boeren over om gerooid en in gras gelegd te worden.

„Wie wat bewaart, die heeft wat." Dit is zeker van toepassing op degenen die ondanks alles hun grienden hebben aangehou-

In de tijd dat men de wilgenstokken van de bast ontdeed, waren de wegen smaller dan ooit.

[1]) Foto: Proefstation Akker- en Weidebouw.

den, of deze nog niet lang geleden in opgaand bos hebben omgezet. Dankzij de grote vraag van de laatste jaren naar rijshout namelijk beleven zij een gouden tijd. Op de publieke verkopingen wordt om het griendhout waarlijk gevochten. Er blijkt een betrekkelijk groot aantal kleine zelfstandigen te zijn, dat zich onder deze omstandigheden tot het sterk vereenvoudigde oogstwerk aangetrokken voelt. Het bestaat in het voor de voet weg afhakken van het gewas en het bundelen ervan tot Gelders hout: bossen van 70 cm omvang en een lengte van tenminste 3.50 m. Het gaat hier gewoonlijk om grienden die reeds jaren geleden zijn afgeschreven en waarvan het onderhoud is gestaakt.

Men heeft destijds gemeend geen gehoefte te zullen hebben aan het rijshout dat de hier behandelde categorie van grienden zou kunnen voortbrengen. Niettemin zag men toch wel graag dat dit griendbezit bleef bestaan. Opnieuw blijkt, hoe moeilijk het is op dit gebied iets omtrent de toekomstige behoefte te zeggen. (wordt vervolgd)

G. Lokhorst / **Hervorming van griend in populier** [1])

Rentmeester Kon. Ned. Heidemaatschappij, Geldermalsen

Inleiding

De exploitatie van wilgenhakhout - beter als griendhout bekend - is zeer arbeidsintensief.

De loonexplosie van de laatste jaren is voor de griendteler dan ook dubbel hard aangekomen.

Naast de sterke stijging van de arbeidslonen zagen de griendeigenaren zich tevens geplaatst tegenover het probleem dat het steeds moeilijker werd om goede, ervaren griendwerkers aan te trekken.

Hoewel de griendhoutprijzen de laatste paar jaren enigszins zijn verbeterd, zijn vooral voor de oudere grienden de financiële uitkomsten in vele gevallen teleurstellend en dikwijls negatief.

De gevolgen voor de griendcultuur zijn dan ook niet uitgebleven. Het noodzakelijke onderhoud bleef achterwege, waardoor, vooral in de laatste 10 jaren, het verval in vele grienden zich in versneld tempo heeft voortgezet.

Vele griendtelers zijn er dan ook toe overgegaan, om aan de oudere en dikwijls „versleten" grienden een andere bestemming te geven. Het doorplanten met populier heeft in menig geval de oplossing voor dit vraagstuk gegeven. Immers - de kostbare maatregel om de nog aanwezige griendhoutstruiken te rooien en te ruimen kon hiermede worden voorkomen, terwijl het „overswitchen" naar een andere hoofdcultuur, in de vorm van een snelgroeiende houtsoort vele aantrekkelijkheden met zich medebracht.

Het handhaven van de griend als onderteelt gaf voorts de mogelijkheid om hieruit de eerste jaren nog enige opbrengsten te verkrijgen.

De omzetting van griend in populierenbos is uiteraard wat de aanleg en het verdere onderhoud betreft moeilijk vergelijkbaar met de aanplant van populier op „kale" grond. In het algemeen heeft men in een bestaande griend te maken met vele factoren welke het planten en het onderhoud bemoeilijken, t.w.

a. zware grond
b. laag gelegen grond en daardoor een slechte ontwatering
c. moeilijk begaanbaar
d. slechte ontsluiting
e. sterke verwildering.

Ervaringen vanuit het rivierengebied

Gaarne wil ik vervolgens aan het verzoek van de redaktie voldoen om onderstaand mijn ervaringen kenbaar te maken, opgedaan bij de omzetting van griend in populier in het rivierengebied.

Indien de griendteler eenmaal tot populierenbebossing heeft besloten, komen ook hier de bekende vraagpunten aan de orde:

1. plantsoenkeuze
2. leeftijd plantmateriaal
3. plantafstand.

[1]) Foto's: G. Lokhorst.

Welke cultivar?

De in het rivierengebied van oudsher aangeplante peppel is in hoofdzaak de 'Serotina' en later de 'Serotina erecta'.

Dit vindt zijn oorzaak in het feit dat voorheen algemeen werd aangenomen dat 'Serotina' dé populier is voor de zwaardere gronden. Ondanks zijn gevoeligheid voor ziekten (Marssonina) blijkt met name de 'Serotina erecta' zich op de rivierkleigronden goed te ontwikkelen en zoals zich laat aanzien, tot een alleszins aanvaardbare produktie te komen.

In latere jaren is echter meer en meer gebruik gemaakt van 'Robusta' en 'Heidemij', en in sommige gevallen 'Gelrica'. De nieuwere cultivars zijn slechts sporadisch aangeplant.

Eén- of meerjarig plantsoen?

Het te gebruiken plantmateriaal dient bij voorkeur uit meerjarig plantsoen te bestaan.

Zowel de sterke verwildering door onkruid als het na 3 jaar hoog opgroeiend wilgenhakhout zijn een té sterke belemmering om bij het doorplanten van een griend gebruik te kunnen maken van éénjarig plantsoen.

Afhankelijk van de omstandigheden wordt in de regel gebruik gemaakt van plantsoen in de maat 6-8, 8-10, 10-12 of 12-14 cm. Niettemin is ook in een griend de regel van kracht „hoe zwaarder plantsoen - hoe moeilijker de aanslag".

In vele gevallen zal men dan ook een tussenoplossing moeten zoeken, waarbij mijn voorkeur voor de zwaardere gronden uitgaat naar de maat 8-10 cm.

Wijd of dicht?

Bij het vaststellen van de plantafstand heeft men in praktisch alle gevallen te maken met de bestaande terreinligging. De in de grienden van oudsher veel voorkomende diepe greppels zijn dikwijls bepalend voor de te kiezen plantafstand.

Daarnaast komt het vrij veel voor dat het perceel waarop oorspronkelijk griend is aangelegd, terwille van een goede ontwatering op smalle dammen is gelegd.

In het algemeen dient m.i. in een griend te worden gestreefd naar een plantafstand, welke overeenkomt met ca. 45 m² standruimte per boom. Dit komt in de praktijk neer op een plantafstand van gem. 6 x 8 m. In vele gevallen worden hierbij de 2 buitenrijen in een dichter verband aangeplant, b.v. 6 x 4 m.

Het toepassen van een „dicht" plantverband, met een mogelijkheid van dunning na 10 à 12 jaar, acht ik in een griend niet van toepassing. De hoge onderhoudskosten zullen in deze gevallen niet opwegen tegen de opbrengsten van voornoemde dunning. Tevens is mijn ervaring dat een „dichte" beplanting gevoelig is voor de beruchte bastvlekkenziekte ('Robusta'!).

Aanplant

Voor het verkrijgen van zo gunstig mogelijke werkomstandigheden tijdens de gehele aanleg wordt het tijdstip van het plant-